

HERCZEG ÉS A MAGYAR FILM

Írta: Báró Wl assics Gyula
államtitkár,
az Orsz. Nemzeti Filmbizottság elnöke

Még gyermekkoromban, mikor szüleim házát látogatta, szoktam meg Herczeg Ferenc nemesen ívelt homlokát lelki szememmel, afféle fénykoszorúval díszítve látni, aminőt ifjú rajongásom az olyan írófejedelmeknek, mint Jókai Mór, Gyulai Pál, vagy Mikszáth Kálmán fejére képzel, valahányszor Édesatyámmal sétálva találkozhattam velük és feltekinthettem áhítattal megközelített alakjukra.

Természetes, hogy ez a rajongás némi elfogódottsággal járt s bizony mikor néha összekerültünk, a számot se nyitottam ki, nemhogy a lelkem megnyílt volna előttük.

Félistenként tekintetem reájuk, mint az irodalomtörténet öregbetűs nagyjaira, akik nem is úgy élnek közöttünk, mint a többi emberek, hanem élő szobrok, hódolatunkért időnként leszállva piederstáljukról.

Mikor később hivatali tennivalóim sűrűbben összehoztak velem, (Herczeg Ferenc volt mindig irodalmi vonatkozású ügyekben a kultuszminisztérium megfelelő szakértője; mint ilyennek a közérdek önzetlen szolgálatában jelentős érdemei is vannak) ezt az elfogultságot pózmentes közvetlensége eloszlatta ugyan, mégis inkább a Nemzeti Színház két nagy művésznőjének, akik szintén a költő lelkes rajongói voltak, különösen Bajor Gizi vendégszerető házának köszönhetem,

hogy társaságukban közelebb férkőztem Herczeg Ferenchez, az emberhez.

Ezen a réven láthattam be néha szíve rejtekeibe s van ma jussom ahhoz, hogy a témául választott kérdésről való felfogását is hitelesen lerögzíthessem.

Nála szeretetreméltóbb társat, szellemesebb és gondolatébresztőbb beszélgetőt, vonzóbb előadót el se lehet képzelni, de lénye legszínesebben mégis abban a bohém-társaságban bontakozik ki, melynek életeleme a színház, mely könnyed humor nélkül éppen úgy nem volna teljes, mint az élet legnemesebb értékeiért, első-sorban a művészetért való lelkes rajongás nélkül.

Ám ez távolról sem jelenti azt, mintha Herczeg magát a színházat is mindennél, talán az irodalomnál is feljebb helyezné, vagy többre becsülné. Ellenkezőleg. Nem tudom, sokan ismerik-e Herczeg Ferencnek azt az önvallomását, hogy ő, mikor színpadra szánt művét — a legjobban is — előadva látja, többé-kevésbé olyan kielégíthetetlen érzése támad, mintha színekben pompázó nagyszerű festmény helyett, mely képzeletében élt, halovány rajzot kapna vissza.

Ezt a véleményét a színházról saját szájából hallva nem csodálkozhattam, mikor megismertem sokáig lesújtó felfogását filmről, mint rokon művészetéről. Elmondhatom, hogy műveinek filmesítése iránt sokáig teljes érdektelenséget mutatott. Mikor a „Dolovai nábob leánya” c. színművét, „Rákóczi induló” címmel filmre vitték, s a forgatókönyvnek szaktudósai a nemes veretű dialógtól elrugaszkodva, a szöveget mindenféle „gag”gel tömték tele s a cselekmény menetét is kedvökre alakíttatták, úgy tapasztaltam, hogy mindezt csodálatos nemtörődomséggel nézte. Semlegessége ezzel

a lenézett idegen szakmával szemben odáig terjedt, hogy produktumait még arra se érdemesítette, hogy megsuhintsa felettük fölényes kritikája ostorát vagy szabadon engedje az ölö gúny léles nyilait, melyek pedig tarsolyában mindig könnyen kézinél lettek volna.

Herczeg Ferencet, a költőt sokáig hidegen hagyta a film. A filmvilág elitjével együtt azonban jómagam a Pogányok rosszul sikerült próbája után sem nyugodtam ebbe bele, hanem ragaszkodtunk ahhoz, hogy filmalkotásunk egy-egy csúcsteljesítményét a költőfejedelem nevével díszítsük.

Lassan-lassan átalakult a mesternek az új formanyelv iránt való idegenkedése jóindulatú érdeklődéssé, s ima már, miután egy-egy újabb filmünkben a mozivásznon, ha halványan is, visszakapta a „Gyurkovics fiúk” kedves humorának ízes zamatját, vagy a „Szi-riusz”-ban rejlő fantasztikumot és magasabbrendű szatírárt, s legutóbb «A lép virága» századvégi hangulatának foszlányait, ő is „bejött a mi utcánkba” és immár bízva bízik abban, hogy ha a filmet igazi író írja és igazi művész keze rendezi, olyan újszerű művészi feladatok megoldására lesz képes, melyek a színház lehetőségeit túlszárnyalják.

A magam részéről nem kis meglepéssel és őszinte büszkeséggel gondolok arra, hogy ennek a felfogásbeli változásnak kialakulásában — a magyar filmügyek szellemi irányításának vékonyka szálain keresztül — egy szemernyivel én is hozzájárulhattam. Hiszem, hogy a nyolcvan éves kora mellett is fiatal Herczeg Ferenc oeuvrejére még ezen a területen is diadalok várnak.